

Kritik mot psykiatriska kliniken vid Skellefteå lasarett inom Västerbottens läns landsting

---

Beslutet i korthet: Psykiatriska kliniken vid Skellefteå lasarett inom Västerbottens läns landsting kritiseras för att vid en avdelning, som bedriver vård med stöd av lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, LPT, ha uppställt generella förbud mot användande av mobiltelefoner och datorer. I beslutet behandlas även frågan om en klinik får ha regler om att DVD-filmer ska uppvisas och godkännas inför uppspelning i en avdelnings gemensamma utrymmen.

Anmälan

I en anmälan, som kom in till JO i augusti 2010, framförde AA klagomål mot psykiatriska kliniken (avd. 2) vid Skellefteå lasarett inom Västerbottens läns landsting. AA anförde bl.a. följande. När han vårdades vid kliniken fick han inte ha sin mobiltelefon inne på avdelningen utan endast på innergården under rökpaus och frigång. Kliniken uppgav att syftet med förbudet var att hindra patienterna från att filma och ta kort med mobiltelefoner på avdelningen. Hans mobiltelefon var dock inte utrustad med sådana funktioner. Han överfördes senare till Norrlands universitetssjukhus i Umeå. Där tilläts han inneha såväl mobiltelefon som dator.

Utredning

Inledningsvis inhämtade JO från psykiatriska kliniken vid Skellefteå lasarett AA:s patientjournal för tiden den 6–25 juli 2010.

Därefter inhämtades avdelningens ”trivselregler” och ”förhållningsregler”. Vidare lämnade överläkaren BB den 2 september 2010 muntliga upplysningar.

BB uppgav bl.a. följande. Mobiltelefon får inte användas av patienterna inne på den psykiatriska avdelningen. Regeln gäller alla patienter. Patienterna får ta med sig mobiltelefonen när de vistas på innergården (s.k. rökfrigång) samt vid övriga frigångar.

I ”förhållningsreglerna” angavs bl.a. följande.

DVD-filmer får ses mellan 17.00–23.00 vardagar samt helger hela dagen. Filmerna skall uppvisas för personal och godkännas.

- - -

Av säkerhetsskäl så använder vi inte mobiltelefon inne på avdelningen. Tillgång till mobiltelefon medges vid egna frigångar och vid rökfrigång. Mobiltelefoner förvaras inlåst. Medhavda datorer används inte på avdelningen.

”Trivselreglerna”, som i förhållande till ”förhållningsreglerna” var mer kortfattade, innehöll bl.a. regler rörande mobiltelefoner och DVD-filmer.

Landstingsstyrelsen för Västerbottens läns landsting anmodades att inkomma med utredning och yttrande över dels vad som framförts i AA:s anmälan såvitt gällde inskränkningen av hans användande av mobiltelefon, dels vilka rättsliga överväganden som låg till grund för de ”trivselregler” och ”förhållningsregler” som uppställts för den aktuella avdelningen vad avsåg tillgång till mobiltelefon och datorer samt uppvisande och godkännande av DVD-filmer.

I landstingsstyrelsens remissvar anfördes i huvudsak följande (*omnämnd bilaga har här utelämnats*).

En person har framfört klagomål när denne vistades vid psykiatriska kliniken i Skellefteå sommaren 2010. Vården skedde enligt lagen om psykiatrisk tvångsvård (LPT).

I en lång inlägga har personen framfört olika klagomål angående vården på avdelningen. De beror till stor del på patientens sjukdomstillstånd och är därför svårt att bemöta i detalj. Det skulle krävas ingående beskrivning av sjukdomstillståndet, men i det följande görs det allmänna kommentarer. Vissa sjukdomstillstånd kräver rutiner och tydliga regler. I det här fallet har personen testat både gränser och tålamod hos personal på ett sätt som många gånger har varit svårt att förhålla sig till. Det har också funnits vissa svårigheter att få en patientansvarig läkare för personen eftersom personen många gånger är starkt kritisk till mycket på grund av sitt sjukdomstillstånd. Ett problem är också att dennes egen sjukdomsinsikt inte stämmer överens med vårdpersonalens uppfattning. När personen är frisk råder en helt annan dialogsituation.

Patientklagomål är dock alltid något kliniken tar till sig i sitt förbättringsarbete. De synpunkter kliniken fått används bl.a. vid personalutbildningar och på arbetsplatsträffar. Att hålla en professionell attityd kräver ett dagligt arbete för att uppmärksamma brister. Under ett och ett halvt år har genomförts en ambitiös utbildning för all avdelningspersonal där alla får gå 6 veckokurser. I kursinnehållet finns många lektioner om förhållningssätt, etik, diagnostik, behandling, tvångsvård, samtalsmetodik, familjesamtal och så vidare. Utbildning slutförs under våren 2011.

Det finns också ett samarbete med psykiatriska kliniken i Umeå, bl.a. för att utveckla gemensamma regler och rutiner vid tvångsvård. Deras lokala anvisningar för tvångsvård är grunden för våra lokala anvisningar vid tvångsvård, som anpassats för kliniken. Dokument bifogas som bilaga.

Svar på övriga frågor:

1. Angående telefonrutiner

På sjukhuset finns anslag om att mobiltelefon inte kan användas på grund av hänsyn till medicinsk apparatur. Telefonförbudet har varit för att skydda medpatienter från att få sin integritet kränkt. Alla mobiltelefoner har numera både inspelningsmöjligheter och kamera. Minst en incident har inträffat där bilder har blivit utlagda på internet.

Det borde anses som en skyldighet att kunna erbjuda en god och säker vård även ur integritetssynpunkt och att medpatienter ska känna sig trygga med att inte bli fotograferade eller inspelade under vistelsen på psykiatriska kliniken.

Målsättningen är att införskaffa mobiltelefoner som lånetelefon och som varken har kamera eller inspelningsmöjlighet. Lokala anvisningar för tvångsvård bifogas.

Ett problem är den tekniska utvecklingen som går snabbt och ofta ligger några år före lagstiftningens anpassning, vilket kan medföra svåra avvägningssituationer.

2. Granskning av DVD-filmer

Möjligheten att se DVD-filmer finns enbart i dagrum, vilket innebär att flera patienter kan se filmerna samtidigt. På avdelningen vistas personer med olika psykiska problem eller trauman. Därför får inte filmer med mycket våld, övergrepp, pornografiskt innehåll eller annat som kan vara till skada för vissa inläggande patienter visas. Det finns inte heller så många enkelrum så att man kan sitta inne på sitt rum och se film på DVD-spelare. Men i sådana fall är restriktionerna inte lika bestämda. Dock begränsas filmtittandet om det anses ha skadlig inverkan på den enskildes behandling och rehabilitering.

3. Användning av dator

Det finns vissa svårigheter med att använda dator på en avdelning. Det saknas bra utrymmen för detta, risken för att datorn blir stulen osv. Rutinerna har ändrats i denna fråga så att en samsyn ska råda mellan psykiatriska kliniker i länet. Rutinerna finns angivna i lokala anvisningar.

I till remissvaret fogade ”Lokala rutiner för tillämpning av tvångsvård mm”, Psykiatriska kliniken, Skellefteå lasarett, angavs bl.a. följande.

Att ta mobiltelefonen från en patient är att betrakta som en inskränkning av patientens rättigheter. [---] Sedan den 1 juli 2006 får en patients mobil omhändertaras och patienten hindras från att ringa om patienten missköter användningen t ex ringer och hotar eller kraftigt försvårar vården på annat sätt. Beslutet ska omedelbart meddelas socialstyrelsen på därför avsedd blankett och gäller högst två månader, men kan förlängas. Patienten kan överklaga beslutet till förvaltningsrätten.

Patienter har rätt att inneha och använda mobiltelefon.

Om signaler kommer om att en patient missköter användningen av sin mobil ska ansvarig överläkare kontaktas för ställningstagande till omhändertagande av mobilen

---

Patienten ska meddelas skriftligt och muntligt, även om rätten att överklaga. [---]

Mobiltelefoner med inbyggd kamera eller inspelningsfunktion behöver inte tillåtas om alternativ finns, t ex lånetelefoner på avdelningen.

Dator med Internetanslutning är också ett elektroniskt kommunikationsmedel och faller således under samma lagstiftning.

AA yttrade sig över remissvaret.

JO:s kansli inhämtade den 12 och 13 juni 2012 från psykiatriska kliniken ytterligare handlingar, bl.a. avdelningens nu gällande ”trivselregler” (daterade den 22 maj 2011), klinikens ”Lokala rutiner för tillämpning av tvångsvård mm” (reviderade den 3 april 2012) samt klinikens ”avtal för användande av mobiltelefon och/eller dator i samband med vårdvistelse” (reviderat i september 2011).

Klinikens nu gällande "Lokala rutiner för tillämpning av tvångsvård mm" har i här aktuella avseenden inte ändrats i förhållande till de lokala rutiner som citerats ovan.

I de reviderade "trivselreglerna" anges bl.a. följande.

[---] Mobil och dator får endast användas enligt avtal.

Av klinikens "avtal" framgår bl.a. att det är förbjudet att, med användande av mobiltelefon eller dator, fotografera inne på avdelningen och på innergården.

Vidare inhämtades den 13 juni 2012 upplysningar per telefon från CC, verksamhetschef och chefsöverläkare vid psykiatriska kliniken, Skellefteå lasarett. Han anförde i huvudsak följande.

Vid ett klinikledningsgruppsmöte den 14 september 2010 bestämdes att den psykiatriska kliniken skulle upphöra att tillämpa de generella förbuden mot innehav av mobiltelefoner och datorer. Han kan inte komma ihåg exakt när kliniken i praktiken slutade att tillämpa förbuden men det var i anslutning till mötet. Vid mötet bestämdes även att det skulle utformas lokala rutiner för användandet av mobiltelefoner och datorer vid kliniken. Numera tillåts således mobiltelefoner och datorer. Vid kliniken används dock ett "avtal" som patienterna måste följa. Detta innehåller regler för användning av dator och mobiltelefon. – När landstingsstyrelsen anmodades att yttra sig till JO fick han i uppdrag att upprätta underlaget för styrelsens yttrande. Det kan konstateras att han i underlaget kunde ha uttryckt sig tydligare bl.a. vad gäller den omständigheten att de generella förbuden mot innehav av mobiltelefoner och datorer inte längre tillämpades.

Bedömning

Vid den aktuella tidpunkten vårdades AA på psykiatriska kliniken vid Skellefteå lasarett med stöd av lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, LPT. Han har uppgett att han inte fick ha sin mobiltelefon inne på avdelningen utan endast "på innergården under rökpaus och under frigång". Att AA:s uppgifter i denna del är korrekta har bekräftats genom utredningen. Såvitt framkommit har det inte fattats något individuellt beslut om att inskränka AA:s rätt att använda mobiltelefon. Inskränkningen synes således ha grundats på det generella förbud mot mobiltelefoner som vid den tidpunkten tillämpades på avdelningen. Patienterna tilläts använda sina mobiltelefoner endast vid frigångar och vid s.k. rökfrigång på klinikens innergård.

Möjligheten att begränsa en patients rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster regleras i LPT.

Enligt 20 a § första stycket LPT får chefsöverläkaren besluta att inskränka en patients rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster, om det är nödvändigt med hänsyn till vården eller rehabiliteringen av patienten eller för att undvika att någon annan lider skada. Av bestämmelsens andra stycke framgår att den tekniska utrustning som möjliggör användningen får omhändertas under den

tid beslutet gäller. Omhändertagen utrustning ska återlämnas till patienten senast när beslutet om inskränkning upphör att gälla.

Patienten får hos förvaltningsrätten överklaga ett beslut om inskränkning av rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster (32 § fjärde stycket LPT).

Av 22 b § LPT framgår att ett beslut om en sådan inskränkning gäller i högst två månader. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska chefsöverläkaren genast besluta att inskränkningen ska upphöra. Frågan om upphörande ska övervägas fortlöpande.

Vid införandet av ovan redovisade bestämmelser anfördes bl.a. följande i förarbetena (prop. 2005/06:195 s. 25).

Beslut om inskränkning [---] får aldrig fattas kollektivt för en grupp av patienter eller för en särskild avdelning utan får enbart avse enskilda patienter. Det ska i varje enskilt fall göras en samlad bedömning av förutsättningarna för beslutet. Besluten får naturligtvis aldrig användas som bestraffningsåtgärd.

Den inskränkning av patienternas rätt att använda mobiltelefoner inne på avdelningen som tillämpades vid den psykiatriska kliniken vid Skellefteå lasarett utgjorde ett generellt förbud. Det finns inte något lagstöd för att utfärda ett sådant förbud. Kliniken förtjänar kritik för att ha inskränkt patienternas rätt att använda mobiltelefon.

Det har genom de kompletterande utredningsåtgärder som vidtagits av JO:s kansli framkommit att kliniken i september 2010 upphörde att tillämpa förbudet. Det förvånar mig att landstingsstyrelsen i sitt remissvar till JO i februari 2011 inte tydligt informerade om detta. Remissvaret brister i detta avseende i klarhet.

Klinikens generella mobiltelefonförbud synes ha införts för att de flesta mobiltelefoner numera är utrustade med kamera och inspelningsfunktioner. Förbudet uppges ha syftat till att skydda medpatienters integritet. Numera tillåts klinikens patienter använda såväl mobiltelefoner som datorer på avdelningarna, men enligt det "avtal" som kliniken tillämpar är det förbjudet att, med användande av mobiltelefon eller dator, fotografera inne på avdelningen och på innergården.

Psykiatrilagsutredningen, som haft i uppdrag att göra en översyn av LPT och lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, LRV, samt lämna förslag till en ny lagstiftning på området, har nyligen överlämnat betänkandet Psykiatrin och lagen – tvångsvård, straffansvar och samhällsskydd (SOU 2012:17) till regeringen. I betänkandet har utredaren föreslagit att chefsöverläkarens möjlighet att besluta om att en patient ska förbjudas att inneha utrustning för eller använda elektroniska kommunikationstjänster utvidgas och att en inskränkning av en patients rätt att använda sådan utrustning inte bara ska få ske med hänsyn till vården och rehabiliteringen av patienten, eller för att undvika att någon annan lider skada, utan också ska få grundas på ordnings- och säkerhetsskäl. Varje beslut om inskränkning måste dock fattas efter en individuell bedömning i det enskilda fallet. Vidare har utredaren föreslagit att det ska införas en rätt för vårdgivaren att kunna besluta om

att allmänt fotograferingsförbud ska gälla vid en vårdinrättning som bedriver psykiatrisk vård. I det sammanhanget har utredaren anfört bl.a. följande (s. 831).

Om en patient missbrukar sitt innehav av en telefon utrustad med kamera, t.ex. genom att utan samtycke av den fotograferade eller i direkt strid mot ett generellt fotograferingsförbud som råder på vårdavdelningen tar bilder av medpatienter och senare också gör dessa bilder åtkomliga för andra utanför vårdavdelningen, kan det utgöra grund för att av ordningsskäl omhänderta telefonen. En annan mobiltelefon utan kamera ska som regel i ett sådant fall tillhandahållas patienten som lån.

Betänkandet är för närvarande föremål för remissbehandling och JO har beretts tillfälle att lämna synpunkter på betänkandet. Mot den bakgrunden avstår jag från att här göra några uttalanden i dessa frågor.

Den psykiatriska kliniken uppställde i de ”förhållningsregler” som gällde vid den aktuella tidpunkten också ett generellt förbud mot att patienter innehade egna datorer på avdelningen. I remissvaret har uppgetts att anledningen till förbudet var bl.a. att det saknades bra utrymmen samt att det fanns risk för stöld.

Ett allmänt förbud mot innehav av datorer kan innebära att patienters möjlighet att kommunicera på elektronisk väg begränsas. En sådan inskränkning kan endast ske genom att chefsöverläkaren, för det fall förutsättningarna enligt 20 a § LPT är uppfyllda, fattar beslut i det enskilda fallet. Det är därför inte lagligen möjligt att ha ett generellt förbud mot innehav av egna datorer. Kliniken förtjänar kritik för att den uppställt ett sådant förbud. Det har framkommit att kliniken, i likhet med vad som gäller för mobiltelefoner, slutade att tillämpa det generella datorförbudet i september 2010. Även i denna del är remissvaret otillfredsställande eftersom det inte tydligt framgår att förbudet upphävts och när det skedde.

Det har framkommit att avdelningen i sina ”förhållningsregler” anger att DVD-filmer ska uppvisas för personal och godkännas. I remissvaret har anförts bl.a. att möjligheten att se DVD-filmer endast finns i gemensamma utrymmen och att filmer med bl.a. våld och pornografiska inslag måste begränsas med hänsyn till patienternas olika psykiska problem och trauman.

I tidigare beslut har JO uttalat att ett bibliotek, när det lånar ut datorer till enskilda personer, har rätt att bestämma vilken information som får hämtas in från internet. Detta under förutsättning att myndigheten inte gör skillnad mellan användarna annat än på objektiv grund. JO har inte haft något att erinra mot att bibliotek har uppställt regler om att ett biblioteks dator inte får användas för sökning av bl.a. pornografiskt material (se bl.a. JO:s ämbetsberättelse 2001/02 s. 469). I det nu nämnda ärendet uttalades vidare att eftersom allmänna bibliotek har rätt att ställa upp regler för användningen av deras datorer måste de också vara berättigade att vidta åtgärder för att kontrollera att dessa regler följs. Jag anser att samma resonemang kan föras för det fall en vårdinrättning tillhandahåller en DVD-spelare som patienter får använda.

Mot bakgrund av det anförda har jag inte några invändningar mot klinikkens agerande vad gäller DVD-filmer.

Vad AA anfört i övrigt föranleder inte något uttalande från min sida.

Ärendet avslutas med de delvis kritiska uttalanden som gjorts ovan.